

NIEUWSBRIEF 11, april 2011

VAN DE VOORZITTER

Vorige maand vond de jaarlijkse algemene ledenvergadering plaats van de HVPA in het Continental Art Centre in Ommoord. Al weer de vierde jaarvergadering van de nog jonge vereniging! Het bestuur van de HVPA was niet alleen verheugd met de opkomst voor deze vergadering, maar was ook weer vereerd met de waarderende opmerkingen die over de activiteiten van de vereniging werden gemaakt. Wellicht nog verheugender was het feit dat we deze avond een aantal nieuwe leden konden verwelkomen. In een kleine drie maanden tijd heeft de HVPA evenveel nieuwe leden mogen begroeten als in heel 2010!

Tijdens de ledenvergadering heeft het bestuur ook iets meer kunnen vertellen over het boek in wording over de polder Prins Alexander. Met het schrijven van het boek gaat het goed, zo mag duidelijk zijn. Recentelijk heeft de commissie geschiedenis van de HVPA een aantal concepthoofdstukken besproken en die teksten smaakten naar meer! Inmiddels heeft ook de Fotowerkgroep Ommoord zich definitief bij het project aangesloten, en is er een deskundige lees- en begeleidingscommissie gevormd, bestaande uit drs. Jacques Börger (hoofd communicatie en educatie Museum Rotterdam), drs. Johan Knoester (consulent Provinciaal Historisch Centrum van het Erfgoedhuis Zuid-Holland), dr. Arie van der Schoor (senior medewerker Educatie, PR en Onderzoek, Gemeentearchief Rotterdam), en dr. Henk Visscher (voorzitter cultuurprofiel-scholen Rotterdam en oud-penningmeester en oud-waarnemend voorzitter HVPA). De kans bestaat dat de leescommissie in de nabije toekomst nog wordt uitgebreid met één of twee leden.

Onno de Wit

AGENDA LEZINGEN

24 mei – De Alexanderknoop

Een lezing door drs. Jan P. Bemelman, adviseur Ruimtelijke Ontwikkeling en Beheer van de deelgemeente Prins Alexander en namens de deelgemeente lid van het projectteam integrale visie Alexanderknoop. De locatie van lezing wordt begin mei bekend gemaakt. Aanvang 19.30 uur, toegang gratis.

Uit de Integrale Visie Alexanderknoop: Wat ongeveer dertig jaar geleden begon met de opening van winkelcentrum Oosterhof heeft zich ontwikkeld tot een van de belangrijkste subcentra in de zuidvleugel van de Randstad. De Alexanderknoop, gelegen tussen Rijksweg 16 en de Capelseweg en aan weerszijden van de spoorbaan Rotterdam-Gouda, herbergt een groot aantal stedelijke functies en is zeer gunstig gelegen ten opzichte van de rijkswegen en hoogwaardig openbaar vervoer. Dit centrumgebied van de deelgemeente bevat een grote concentratie van kantoren en biedt daarmee aanzienlijke werkgelegenheid. Er is een van de grootste concentraties meubelwinkels van West-Europa te vinden. Wat betreft detailhandel en kantoren is de Alexanderknoop succesvol. Maar behoud van dit succes is niet vanzelfsprekend. Vanuit de markt komt het duidelijke signaal dat het noodzakelijk is om het programma uit te breiden met functies die de verblijfskwaliteit verbeteren: vrijetijdsvoorzieningen, horeca en woningen. De Alexanderknoop verdient de kwaliteit, het karakter en de sfeer van een echt compleet stadsdeelcentrum. Een onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van het bestuur van de deelgemeente, Capelle aan den IJssel en het Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam (OBR) geeft aan dat de Alexanderknoop de potentie heeft zich te ontwikkelen tot een onderscheidend, nieuw en bruisend regionaal centrum door versterking van de

aanwezige functies en toevoeging van nieuwe functies. De visie beschrijft de kansen die met een open blik op de toekomst in beeld komen. Jan Bemelman vertelt over de vele aspecten van de Alexanderknoop aan de hand van beeldmateriaal.

29 september – Het gemeentelijk monumentenbeleid

Een lezing door drs. Wanda M. Waanders, medewerker Bureau Monumenten en Cultuurhistorie van dS+V van de Gemeente Rotterdam, over het gemeentelijk monumentenbeleid, de wederopbouwmonumenten van Rotterdam, de jonge bouwkunst in de polder Prins Alexander en de twee monumenten die in 2010 aan de lijst gemeentelijke monumenten zijn toegevoegd: de Immanuelkerk Berlagestraat 96 in Het Lage Land en de boerderij 's Gravenweg 421, Rotterdam. Ook wordt aandacht gegeven aan de twee locaties die uiteindelijk geen gemeentelijk monument werden: de Verrijzeniskerk aan de Springerstraat 340 in Het Lage Land en woonhuis Semiramis aan de Hoofdweg 326 in Oosterflank.

Deze lezing met beeldmateriaal wordt gehouden in de benedenzaal van de Immanuelkerk. Nadere informatie volgt in september.

HET GEHEIM VAN SEMIRAMIS

De Alexanderknoop is het centrumgebied van de deelgemeente Prins Alexander, tussen de A16 en de Capelseweg, en aan weerszijden van de spoorweg Rotterdam-Gouda. Dicht tegen dit verstedelijkte centrum aan met zijn winkels, kantoren en woningen, ligt het Semiramispark. Een groene oase van ruim twee en een halve hectare onder de rook van Alexandrium, ingeklemd tussen de rand van de wijk Oosterflank en de drukke Hoofdweg. Hoe komt het dat hier een (stads)tuin ligt?

Hangende tuinen van Babylon

Daarvoor moeten we terug in de geschiedenis van de polder Prins Alexander. Rond 1900 was duidelijk dat de grond van de polder minder geschikt was

voor akkerbouw (zie ook onze nieuwsbrief van september 2009). Er vestigden zich in de decennia daarna tuinbouwbedrijven in de polder. In dat kader moet ook de oprichting in de jaren dertig van de vorige eeuw van een groenten- en fruitkwekerij inclusief boomgaard en werkhuis op de huidige plek van het Semiramispark gezien worden. Op 14 oktober 1935 afficheerde de N.V. Kwekerij Semiramis zich in het *Rotterdams Nieuwsblad* als leverancier van Semiramis rozen, verkrijgbaar bij de "eersterangs bloemenzaken."

De naam Semiramis was overigens ontleend aan de Assyrische koningin Semiramis, die genoemd wordt als een van de ontwerpsters van de hangende tuinen van Babylon uit de zesde eeuw voor Christus.

Villa

Onduidelijk is hoe het de kwekerij gedurende haar bestaan is vergaan. In ieder geval verrees in 1952 op de houten fundamente van het oude kwekerijgebouw de villa Semiramis. Semiramis was een ontwerp van A. Krijgsman, de architect die ook tekende voor de Lijnbaanflats in het centrum van Rotterdam. Eerste bewoner was de beroemde Rotterdamse aannemer J.P. van Eesteren (1901-1972). Vanwege de houten fundering werden lichte, traditionele bouwmaterialen gebruikt. Het terrein van de kwekerij werd omgevormd tot een buitenplaatsachtige privétuin met een stelsel van elegante paden, vijvers aan de noord- en zuidzijde, een tocht aan de westelijke kant van het huis, en een oprijlaan vanaf de Hoofdweg. Omdat de Hoofdweg circa anderhalve meter hoger ligt dan het park, was het in het park wel vaak drassig.

Villa Semiramis in de jaren vijftig

Stadspark

In de loop van de tijd werden zowel de villa als het park meerdere malen verbouwd en herontwikkeld. Na een verbouwing in 1976 door de dienst Gemeentewerken van de toen verwaarloosde villa, verhuisde de kersverse deelgemeente Prins Alexander naar Semiramis. De oorspronkelijke indeling van de villa bleef daarbij goeddeels bewaard. De grote, centraal gelegen hal die vanaf de voordeur doorloopt tot aan de achterzijde van het huis, werd verkleind door een glazen pui, de badkamer werd verbouwd tot keuken, en de keuken werd bestemd tot bode- en stencilkamer. Al na enkele jaren verhuisde de deelgemeente naar een nieuw en groter kantoorpand op de hoek van het Semiramispark.

Ook het park werd in de afgelopen decennia een aantal keren herontwikkeld tot een weliswaar openbaar, maar toch besloten stadspark, waarbij ook noodzakelijke ophoging plaatsvond. Allereerst na 1978 als buurtpark voor de aanbouw zijnde wijk Oosterflank. In 2009 volgde in overleg met de Bewonersorganisatie Oosterflank en Bewonersgroep Semiramispark een nieuwe restyling, met een 'genietzone' bij de noordelijke vijver, een sport- en speelplek in de Noordoosthoek, en een 'ontdekplek' aan de zuidkant. Na protesten van bewoners werd in 2011 met de deelgemeente afgesproken de in 2010 verwijderde groenbuffer aan de Hoofdweg te herintroduceren.

Unieke ligging

Anno 2011 kent de villa overigens weer een particuliere eigenaar, die met succes de aanwijzing van zijn woonhuis tot gemeentelijk monument heeft aangevochten. Cultuurhistorische en

stedenbouwkundige motieven waren voor de gemeente de belangrijkste motieven voor aanwijzing: Semiramis getuigt van de nederzettingsgeschiedenis van de polder Prins Alexander en het park kent een unieke ligging. De architectuurhistorische waarde van het woonhuis kon door zeer ingrijpende wijzigingen in het interieur echter niet waargemaakt worden, waardoor het pand weer van de lijst gemeentelijke monumenten is geschrapt.

Het Semiramispark blijft in ontwikkeling. In de visie van de deelgemeente op de Alexanderknoop gaat het park op de langere termijn meer geïntegreerd worden in de omgeving, zodat het uitnodigender wordt voor het winkelend en recreërend publiek. Het kantoorpand op de hoek van het park zou dan weer afgebroken worden. Wat hoe dan ook hopelijk blijft is een van de oude, wilde perenbomen uit de jaren dertig die aan de oostzijde van de villa nog te vinden is. Een wel heel tastbaar aandenken aan de tijd dat de polder Prins Alexander een belangrijk tuinbouwgebied was waar fruit en groenten gedijden...

Dr. Onno de Wit

Literatuur:

'De feitelijke situatie van de Semaristuin op dit moment', ongedateerde notitie (met dank aan drs. J. Bemelman, DGPA)
'Opening nieuw Semiramispark', RAL, 30 september 2009.

Redengevende omschrijving Woonhuis Semiramis, 2009.

'Aanwijzing als gemeentelijk monument van drie objecten in de deelgemeente Prins Alexander', college van B&W aan de gemeenteraad, 3 november 2009.

'Intrekking besluit aanwijzing gemeentelijk monument Hoofdweg 326', college van B&W aan de gemeenteraad, 20 juli 2010.

'Het Semiramispark, herstel en laatste werkzaamheden', Oosterflankkrant, nr. 1, februari 2011.

http://www.rotterdam.nl/groen:deelgemeenteprins_alexander

IN DEN BEGINNE 'Alexanderpolder', nu Het Lage Land, en Ommoord

Het is dit jaar precies vijftig jaar geleden dat de eerste paal werd geslagen in Het Lage Land in de polder Prins Alexander. Met het vertrouwde beeld in dat jaar 1961 voor ogen, van weilanden en sloten met een boeiende geschiedenis, dat opeens werd verstoord door stampende heimachines. Dit betekende het einde van een prachtig agrarisch gebied, ontsproten uit door pompende stoomgemalen drooggevallen plassen.

Ik reed toen als getuige daarvan op de fiets langs de polder over de toenmalige opgeheven spoorlijn, wat nu de Boszoom is, van mijn ouderlijk huis aan de Ringvaartweg naar mijn verloofde Riet van Zessen woonachtig aan de Ommoordseweg.

De vuurmakerfabriek

Schaatsroute

Ik ben opgegroeid in de dienstwoning van het stoomgemaal te Kralingen aan de Ringvaartweg dat deel uitmaakte van één van drie benedengemalen op de ringdijk van de polder Prins Alexander dat in 1963 is gesloopt vanwege de aanleg van de A16 die de ringvaart kruist. De Ringvaartweg was toentertijd een geliefde wandelroute van verschillende wandelverenigingen uit Rotterdam, de ringvaart die daarlangs

loopt was de schaatsroute van de legendarische pijpentocht naar Gouda.

Vuurmakerfabriek

Dat gemaal werd in het jaar 1900 overbodig en buiten dienst gesteld en door het Hoogheemraadschap van Schieland verhuurd aan een vuurmakerfabrikant uit de Adrianastraat te Rotterdam, zo werd het gebouw een vuurmakerfabriek dat door de omwonenden ten onrechte werd genoemd, lucifersfabriek, vuurwerkfabriek of watermachien.

Als kind zwom ik met mijn broertjes en vriendjes in de ringvaart bij die fabriek, het slootje springen aldaar was ook een favoriete bezigheid, niet beseffende hoe belangrijk deze waterlopen zijn voor de polder.

Deze herinneringen en besef komen boven drijven na de renovatie van het Jan Anne Beijerinckstoomgemaal te Capelle aan den IJssel waarin nu de Historische Vereniging Capelle aan den IJssel gevestigd is. Het gemaal is in alle luister hersteld, het werkt zoals bij de droogmaking van de polder als vanouds, weliswaar elektrisch maar dat terzijde. We kunnen ons allen natuurlijk voorstellen zoals de stoommachines de vijzels en de centrifugaalpompen aandreven en het water uit de plassen pompten waarvan de Kralingseplas is overgebleven.

Muggenplagen

Maar de voorstelling hoe de drooggevallen gronden eruit moeten hebben gezien is bijna onvoorstelbaar. Met dat beeld voor ogen moet dat voor de broodwinning van de visserij en het turfsteken van toen catastrofaal zijn geweest. Het liedje waarin de tekst voor komt 'Gelukkig is het land, waar 't kind zijn moer verbrandt' ging voor hen dus niet meer op.

Het verhaal gaat dat na de drooglegging door muggenplagen het sterftcijfer van de omwonenden drastisch omhoog ging en menigeen aan cholera of malaria bezweek.

In mijn gedachte zie ik één grote vlakte van modder met vele kleine plassen en dijkjes, dat voormalige weggetjes waren met daarop een struik of boom tot aan Nieuwerkerk aan den IJssel en Zeven-

huizen toe met uitzondering van de begraafplaats Oud Kralingen waar omheen het nu volgebouwd is met woningen en flats bewoond door duizenden Rotterdammers en doorkruist met straten en wegen. De bewoners beseffen niet dat men op de bodem van een voormalig meer woont, wel liefst zes en een halve meter onder de zeespiegel!

Ringvaartweg

Openbare verkoping

Na de drooglegging werden er met elkaar verbindende tochten, greppels en sloten met schoppen en spaden gegraven om het waterpeil lager te krijgen dan de drooggevallen gronden. Wat zijn dat voor mensen die daar als pioniers er brood in zagen om daar in die troosteloze natte zompige moerasachtige woestenij een agrarisch bedrijf te beginnen?

Er vond een herindeling plaats wat de infrastructuur betreft, zoals het slaan van noodbruggen over de tochten en sloten en toegangswegen met overpad. Na vijf jaar malen met drie benedengemalen en een bovengemaal te Kralingseveer werd er op 18 april 1874 in het Algemeen Verkooplokaal aan de Oostsingel te Rotterdam na Koninklijk Besluit op 27 februari 1874 overgegaan tot openbare verkoping van de drooggevallen gronden van 'De kleine plassen ten oosten van Rotterdam in Schieland' waarvan nu een deel Het Lage Land en Ommoord is.

De belangstellenden waren overwegend kooplieden en speculanten uit de regio Rotterdam die op hun beurt het gekochte verpachtten of verhuurden met de verplichting aan de huurder: *"De huurder zal het land moeten gebruiken zoals een goede boer betaamt door het wieden van onkruid, het onderhoud van sloten en*

greppels, en het slechten van molshopen."

Cees van Yperen

DE POLDER IN DE PERS, deel 2

Ook voor deze nieuwsbrief ging ik op zoek naar krantenberichten uit een wat verder verleden. De gekozen artikelen hebben allemaal iets te maken hebben met inpoldering, bewoning en infrastructuur.

Romeinse munt

Naar de vroegste bewoning kunnen wij slechts gissen maar het is bekend dat zich op dit grondgebied ooit Romeinen hebben opgehouden dan wel hier voorbij zijn getrokken. Dit wordt ontleend aan een bericht in de Zierikzeesche Courant van 9 april 1879: *"Dezer dagen is in den Prins Alexander Polder onder Hillegersberg een zeer goed geconserveerde Romeinse munt gevonden."*

Droogmaling

De werkzaamheden in verband met de droogmaling van de polder begonnen in september 1869 en ondanks de toen nog gebrekkige communicatiemiddelen volgde de landelijke pers het proces op de voet. Uit de Middelburgsche Courant van 30 december 1869: *"Met de werkzaamheden aan de droog te malen plassen in Schieland beoosten Rotterdam maakt men goede vorderingen. De ringdijk is voltooid en van het water reeds omstreeks vier decimeters afgemalen, dat over een oppervlakte van drie à vierduizend hektaren bij weder als dat van den laatsten tijd, veel genoemd kan worden. Zonder buitengewone omstandigheden verwacht men den polder die de naam van Prins Alexander zal dragen, nog voor de winter van 1870 op 1871 droog te zullen zien."*

Verkoop drooggevallen gronden

Voor de verkoop van de drooggevallen gronden zocht men klaarblijkelijk kopers in het gehele land, aankondigingen van veilingen leest men in april 1874 niet alleen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant, maar ook in het Algemeen

Handelsblad en een regionale krant als de Goessche Courant. *"De op zaterdag jl geveilde 580 hectaren drooggevalle gronden in den Prins Alexander Polder onder Nieuwerkerk en Capelle aan den IJssel hebben kunnen gelden eene som van fl. 346.900,00."*

Goede wegen

Al is het vervoer in die tijd nog een zaak van onder andere paard en wagen, de polder dient wel te beschikken over goede wegen en zo lezen we in maart 1881 in meerdere kranten een soortgelijk bericht als dat in de Middelburgsche Courant: *"Met de derde aanbesteding van grintwegen in den Prins Alexander Polder is men thans gereed, zodat de polder nu in verschillende richtingen met prachtige wegen is doorsneden ter gezamenlijke lengte van 41000 meters. De gezamenlijke kosten van aanleg bedroegen ruim fl. 204.000,-, door de provincie werd 1/3 der kosten bijgedragen."*

Waar wegen zijn moeten ook bruggen worden gebouwd, onder de titel AANBESTEDINGEN in het Nieuwsblad Heusden en Altena van 25 september 1895: *"Het maken van de onderbouw voor de brug over de Ringvaart van den Prins Alexander Polder, raming fl. 10.450,00"*.

Kruising Kralingseweg-Ringvaartweg rond 1915

Straatnamen

Het zuidelijk deel van de polder Prins Alexander hoorde bij de tot 1895 zelfstandige gemeente Kralingen die in dat jaar door Rotterdam werd geannexeerd. Het gevolg was dat een aantal namen van straten diende te worden gewijzigd. In het Rotterdamsch Nieuwsblad van 29

mei 1895 zien we straatnamen die toen werden veranderd maar momenteel nog als zodanig zijn te vinden. *"De naam Kralingsche Kerklaan wordt beperkt tot het gedeelte tussen 's-Gravenweg en de Ringvaart van den Prins Alexanderpolder. In den Prins Alexanderpolder: de weg die van het café DEN BURG oostwaarts den polder doorsnijdt heet Kralingseweg, de weg die van het punt waar de Kralingscheweg van de ringvaart afbuigt heet Ringvaartweg. Het kleine eindje dat de Oude Kerklaan met den Kralingscheweg verbindt heet Turfweg."*

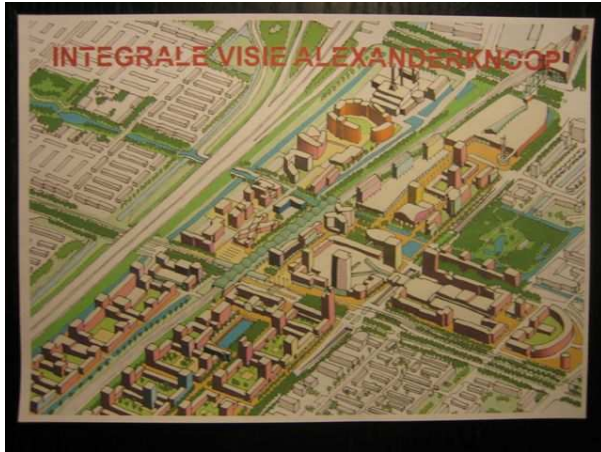
Postbestellingen

Ommoord en het noordelijk deel van Het Lage Land hoorden tot 1941 bij de dan nog zelfstandige gemeente Hillegersberg. Een opvallend bericht in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 13 december 1929 met het verslag van een vergadering van de Gemeenteraad van Hillegersberg. Een spreker brak een lans voor de bewoners van de Prins Alexanderpolder die maar één postbestelling per dag hadden met de historische woorden: *"Wel staan er een stuk of acht heerenhuizen die twee postbestellingen hebben, maar verderop wonen blijkbaar geen menschen maar boeren."*

Put van Zuid-Holland

Een heel opmerkelijk bericht in de krant van 3 november 1961 als de gemeenteraad van Rotterdam de stedenbouwkundige plannen voor de Prins Alexanderpolder bespreekt. Onder de kop SATELLIETSTAD ZES METER BENEDEN N.A.P. spreekt het christelijk-historisch raadslid Ir. P. Boersma zich hierover bezorgd uit: *"Wanneer wij in deze put van Zuid-Holland een satellietstad willen bouwen zou het voor de veiligheid van de toekomstige bewoners van het grootste belang zijn wanneer er in ruime mate hoge woongebouwen verrijzen. Mocht onverhoopt een dijk bezwijken dan zou er zes meter water komen te staan. Zijn er voldoende hoge woongebouwen dan kunnen de bewoners van minder hoge gebouwen daarin hun toevlucht zoeken. Deze hoge woongebouwen zou ik willen vergelijken met de terpen van onze voorouders"*.

Wim Heistek

De voorzijde van de 'Integrale Visie Alexanderknoop'.

*Kom naar de lezing van drs. Jan Bemelman op dinsdag 24 mei 2011
(zie ook p. 1)*

Heeft u vragen of opmerkingen?

Neem dan contact op met de HVPA:
secretariaat
Van der Helmstraat 448
3067 HN Rotterdam
tel. 010 420 62 73 of 06 108 697 09
email: info@hvpa.nl

Lid worden van de HVPA?

U kunt lid worden door of € 15,- of
€ 12,- voor 65+ over te maken op
bankrekeningnummer 140265708, t.n.v.
de Historische Vereniging Prins
Alexander.

Fotoverantwoording:
P. 3: Fotoarchief HVPA
P. 4 en 5: Cees van Yperen

De HVPA wordt sinds 2007 financieel
ondersteund door deelgemeente Prins
Alexander.

